

ISH HAQINING NATURA SHAKLI XUSUSIYATLARI

Mansurov Oybek Olim o'gli

TDYU magistranti

Tel: +998 99 135 22 37

Elektron pochta: oybekjono585@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8076996>

Natura to'lovlari - bu xodimning bajargan ishi uchun pul ko'rinishida bo'lmagan ish haqi. Bularga quyidagilar kiradi: oziq-ovqat, ichimlik, yoqilg'i, kiyim-kechak, poyabzal, bepul yoki imtiyozli uy-joy yoki transport, elektr energiyasi, avtoturargoh, yoki bolalar bog'chasi xizmatlari, past yoki foizsiz kreditlar yoki subsidiyalangan ipoteka.

XMT Konventsiyasi № 95da quyidagicha ta'rif berib o'lgan:

XMT ish haqini himoya qilish to'g'risidagi konventsiya, 1949 yil (№ 95) "Ish haqini natura shaklida qisman to'lash odatiy yoki ma'qul bo'lgan sanoat tarmoqlarida ruxsat etiladi" (4.1-modda). Biroq, bunday hollarda u quyidagilarni ta'minlash uchun choralar ko'rishini belgilaydi:

"Bunday imtiyozlar ishchining shaxsiy iste'moliga hissa qo'shgan holda va unga va uning oilasiga foyda keltirishi" va "bunday ekstraditsiyaning narxi adolatli va oqilona bo'lishligi". Shuni esda tutish kerakki, natura to'lovlari odatda ishchilarning pul daromadlarini cheklaydi. Ushbu nuqtai nazar Milliy hisoblar tizimini (SNA 1993) tomonidan hisobga olinadi:

Naqd pul daromadidan ko'ra natura ko'rinishidagi daromad kamroq qoniqarli bo'lishi mumkin, chunki ishchilar uni qanday sarflashni tanlash huquqidan mahrum. Ba'zi tovarlar yoki xizmatlarning turi yoki sifati shunday bo'lishi mumkinki, ishchilar odatda ularni sotib olmaydilar.

Tartibga solish zarurati Yana bir muammo - suiiste'mol qilish xavfi. Shu sababli, mehnatga haq to'lashning ushbu usuli keng tarqalgan yoki ishchilar uchun maqbul bo'lsa ham, huquqiy himoya mexanizmlari ta'minlanishi kerak. Bunga turli yo'llar bilan erishish mumkin:

Eng kam ish haqiga natura shaklida to'lovlarni kiritishni taqiqlash: Ispaniyada bunday to'lovlar qonuniy ravishda ish haqining 30% gacha bo'lishi mumkin, lekin eng kam ish haqining bir qismi bo'lishi mumkin emas. Kambodjada ham natura shaklidagi to'lovlar eng kam ish haqiga kiritilishi mumkin emas.

Ish haqining bir qismi sifatida natura ko'rinishidagi to'lovlar ulushining chegarasini belgilashda: Konventsiyalar va tavsiyalarda natura ko'rinishidagi to'lovlar bo'yicha cheklovlar mavjud bo'lmasa-da, XMT ekspertlar qo'mitasi bunday to'lovlarning ish haqining 50% dan oshib ketishining maqsadga muvofiqligiga shubha bildiradilar. Ko'pgina mamlakatlarda cheklovlar pastroq va ko'pchilikda ular ish haqining 30% dan oshmasligi kerak.

Minimal ulushni o'rnatish: Ba'zi mamlakatlar ma'lum miqdordagi to'lovlarni natura shaklida belgilaydilar. Shveytsariyadagi uy mehnati sohasidagi ish haqi hisobiga oziq-ovqat va turar joy narxi kuniga 33 Shveytsariya frankidan oshmasligi kerak. Shunga o'xshash tizim Frantsiyada ishlaydi.

Naturadagi to'lovlarni tannarxdan pastroq baholash: Ish beruvchilarga natura shaklida ish haqi bo'yicha noqonuniy nafaqa olishning oldini olish uchun bir qator mamlakatlar ishchilarga ish haqi narxidan yuqori narxda tovarlar taklif qilishni taqiqlaydi. Boshqa mamlakatlarda tovarlar, xizmatlar, uy-joy xodimga faqat o'zi sotib olgan narxda taklif qilinishi mumkin.

Natura to'lovlari uchun tarifni belgilash: Chad va Senegalda bir taomning narxi eng kam ish haqi bo'yicha bir soatlik ish haqiga to'g'ri keladi.

Ijtimoiy sug'urta badallari

Naturadagi to'lovlar umumiy daromadning tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, shuning uchun ular ijtimoiy sug'urta badallari miqdorini aniqlashda hisobga olinishi kerak. Misol uchun, agar eng kam ish haqi oyiga 100 AQSh dollarini tashkil etsa va natura shaklida to'lovlar ulushi 30% bo'lsa, u holda ijtimoiy sug'urta badallari (xodim va ish beruvchi) 100 AQSh dollari (70 AQSh dollari o'rniga) asosida hisoblanishi kerak.

Xulosa shuki, ish haqining natura shakli ham xodimlarga o'ziga xos qulayliklar baxsh etadi va ta'minlaydi. Zero, mehnatga munosib haq to'lash bu hayotning dolzarb muammolaridan biridir.

References:

1. Milliy hisoblar tizimi (1993 yil), 7.38-band
2. III Ekspertlar qo'mitasining hisoboti. Ish haqini himoya qilish bo'yicha konvensiya (№ 95) va Tavsiya (№ 85) qo'llanilishi bo'yicha hisobotlarning umumiy ko'rinishi